

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Hämeen liitto
Regional Council of Häme

HAMK
HÄMEEN AMMATTIKORKEAKOULU
HÄME UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

HÄMEENLINNA

Päätarina: Elli ja kadonnut sormus

Elli Ottilia Palander oli kuusilapsisen katraan vanhin ja ainoa tytär. Arvatenkin hänen aikansa kului lapsena viiden veljensä kanssa, mutta Elli oli myös opinhaluinen. Hyväosaisena häntä kiinnosti myös auttaminen ja huonompiosaisten parissa tehtävä hyväntekeväisyys sekä monenlaiset taiteet. Hän oli aikaansa edellä, avarakatseinen ja ennakkoluuloton – siksi häntä pidettiin myös villinä. Hän ei viihtynyt salongeissa koruommelten parissa.

Elli lähti mielellään kaupungille, tutkimaan elämän erilaisia puolia ja hän halusi nähdä monenlaisia paikkoja ja elämäntapoja. Retkillään hän tapasi mielenkiintoisia ihmisiä ja näkee monenlaisia asioita.

Eräänä päivänä hän huomaa, että on kadottanut äidiltään saamansa sormuksen. Äiti ei suutu, mutta huokaa pahoilla mielin. Ellin on löydettävä koru. Mutta mistä? Hän on kulkenut monessa paikassa, linnassakin ja kuunnellut hänelle kerrottuja tarinoita. Pää pyörällä hän miettii mikä on totta ja miten kaikki on mahdollista?

Miten hän pääsi ajassa eteenpäin ja taaksepäin? Ja missä on äidiltä saatu sormus?

Sibeliuksen syntymäkoti: Pakkaspäivän poika

Talvisena pakkaspäivänä, keskelle nälkävuosien kurjuutta, syntyi poika, josta kuultaisiin vielä. Todennäköisyydet jollekin sellaiselle olivat pienet, sillä eihän nyt lääkärin pojasta mitään taiteilijaa voisi tulla. Kunnan ammatti pitää olla, ja kun isäkin sai pari vuotta myöhemmin pilkkukuumeen ja kuoli, joutui koko perhe muuttamaan isoäidin nurkkiin. Omaisuus myytiin huutokaupalla.

Janneksi kutsuttu poika oli lahjakas. Perhe asettui muutaman välivaiheen jälkeen isoäidin ja tätien kanssa tilavaan taloon, jonka täytti musiikki. Lauluääni sai irvistämään, mutta pianoa ja myöhemmin viulua poika soitti kauniisti.

Sisarusten muodostamalle triolle alkoi syntyä sävellyksiäkin. Lahjakkuus ei näkynyt koulun penkillä, sillä kotitehtävien sijaan paperille tuli usein vain nuotteja.

Isoäidin yllätykseksi Janne sai luettua ylioppilaaksi ja kirjauduttua Helsingin yliopistoon lakioppiin. Opinnot kuitenkin etenivät perheen patisteluista huolimatta ainoastaan konservatorion puolella.

Pian koko kansakunnan huulilla oli sedän käyntikortista napattu taiteilijanimi Jean Sibelius.

Palanderin talo: Edvardin-päivä

Ernesti Suolahti muistelee, miten Palandereilla oli tapana viettää 1880-luvulla hänen isänsä, lehtori Edvard Palanderin, nimipäivää suurena Edvardin-päivän juhlanä, joka erosi kovasti arjen vaatimattomasta rauhallisuudesta.

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Hämeen liitto
Regional Council of Häme

HAMK
HÄMEEN AMMATTIKORKEAKOULU
HÄME UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Valmistelut keittiössä alkoivat varhain. Siellä valtaa piti kuulu keittäjätär rouva Heerman, joka oli saanut oppinsa kuvernööri Ammondin taloudessa. Ernesti sai juosta veljensä Hugon kanssa jatkuvasti kaupungilla asioilla, joista mieluisimpia olivat tupakkaostokset.

Ohjelmaa tarjosi normaalilyseon kahdeksanhenkinen oppilasorkesteri, joka jo aamulla piipahti juhlavassa salissa opettajansa kunniaksi. Mukana oli myös sittemmin säveltäjänä tunnettu Jean Sibelius. Illalla saapuivat vieraat tavanmukaisine tervehdyksineen. Herroille oli katettu totivehkeet isän kamariin, ja naisväki nautti viiniä ja pikkuleipiä salissa. Nuorisolle oli förmaakissa punssia.

Kellon lähetessä kymmentä ovet avattiin ruokasaliin ja ilonpitoa jatkui pikkutunneille asti. Kumma kyllä varhain seuraavana aamuna oltiin charmikkaasti ylhäällä, vailla väsymyksen merkkiäkään.

Willa Vaski: Pakaritupa

Kahvitellessaan syntymäkotinsa puutarhassa 1988 Isa Kuparinen muisteli talon vaiheita.

Palanderin pakarituvassa oli Isakin lapsena leiponut kuuluisia muhkeita korvapuusteja. Pakarikauden jälkeen oli talon pitkäaikainen hengetär Aino Suolahti nimennyt rakennuksen Willaksi.

Suomen itsenäistymisen kuohunta ei häirinnyt puutarhaidylliä, mutta 1918 oli pihalla kaaos. Isa muisti vieläkin kauhean pamauksen ammusvaunun räjähdettyä ratapihalla.

Kun nuori Isa ja ystävänsä Elli Palander hoitivat pihaan tuotuja haavoittuneita, naiset saivat idean neuloa lohdutukseksi lämpimiä sukkiä. Uutuudet nimettiin Willasukiksi, sillä idea kirjoneulekuvioihin tuli Willan upeasta puuportista.

Kun talo oli myyty 20 vuotta sitten Hämeenlinnan sotilaspiirin esikunnalle, tuli lapsuudenkodista toimisto.

Tänään Isa oli iloinen, että rouva Aro, joka juuri oli perheineen vuokrannut talon Hämeenlinnan kaupungilta, kutsui hänet puutarhaansa lepuuttamaan 100-vuotiaita koipiaan ja tarinoimaan menneistä.

Pelitehtävä: Mitä lukee Willa Vaskin ulko-oven yläpuolella olevassa kyltissä?

Hämeen linna: Noitamiehen salaperäinen kuolema

Kauan sitten oli lakina, että kaikkein pahimmat rikolliset tuomittiin kuolemaan. Näin kävi Esko ja Urbanus Niilonpojalle, jotka oli tuomittu käräjillä hirveästä teosta, noituudesta!

Paholaisen kanssa sopimuksen tehneet veljekset tuotiin Hämeen linnaan vuonna 1665 odottamaan rangaistustaan. Heidän läsnäolonsa kammotti kaikkia.

Lopulta sattui tapaus, joka pelästytti linnanväen suunniltaan: Esko löydettiin sellistään kuolleena. Oliko hän kuollut luonnollisesti vaiko tappanut itsensä? Rauhattomien sielujen tiedettiin kummittelevan ja itsemurha oli kaikkein hirvein rikos, joka kutsui Paholaista itseään linnanväen keskuuteen!

Ruumista ei voitu haudata pyhään maahan eikä kirkon muurin ulkopuolelle, sehän olisi saattanut nousta haudastaan. Ruumis kätettiin lukittuun kirstuun odottamaan lisäohjeita hovioikeudelta.

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Hämeen liitto
Regional Council of Häme

HAMK
HÄMEEN AMMATTIKORKEAKOULU
HÄME UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Lopulta saapui sana: Urbanus oli vapautettava ja lähetettävä tiehensä, ja saisi viedä kirokun ruumiin mukanaan.

Linnassa iloittiin, kun päästiin eroon sekä elävästä että kuolleesta noitamiehestä!

Vankila: Isontalon Antti Hämeenlinnassa

Eräs Hämeenlinnan vankilan kuuluisimmista vangeista on Suomen legendaarisin rosvopäällikkö ja puukkojunkkari, alahärmäläinen Antti Isotalo.

Puukkojunkkarit eli häjyt olivat hurjaa sakkia, joita samalla ihailtiin. Lauluista tuttu Isontalon Antti oli rikollisesta urastaan huolimatta merkkihenkilö kotiseudullaan Etelä-Pohjanmaalla. Hänen rikosrekisteristään löytyi pahoinpitelyjä, varkauksia ja viinanpolttoa. Lopulta Antti tuomittiin kuolemaan puukolla tehdystä taposta.

Antin onneksi senaatti kuitenkin armahti hänet vuonna 1870. Tuomio lievennettiin raippojen ja sakon lisäksi 12 vuodeksi kuritushuonetta. Tätä rangaistusta hänet tuotiin kärsimään nykyiseen Vankilamuseoon.

Vankeusaikanaan Isoo-Antti tunnettiin reiluna miehenä, joka osallistui vankityönä Kaupunginpuistossa yhä seisovan huvimajan rakentamiseen ja veti vankilanjohtajan lapsia pulkassa.

Antti kiisti syyllisyytensä murhaan, mutta muuten piti rangaistustaan kohtuullisena. Myöhemmin hän palasi kotiseudulle ja eli siellä arvostettuna miehenä.

Hämeenlinnan kirkko: ”Kaupunki on tulella”

Hämeenlinnan kirkon suntio Osmo kuulee sakastiin itkua. Kirkkosalista hän löytää pienen pojan nyyhkyttämästä.

”Kaupunki on tulella!” Kirkas ääni kiirii amfiteatterin muotoisessa salissa.

”Kuka se täällä on piilossa?” Kysyy Osmo ystävällisesti.

”Minä se vain, Sibeliuksen Johan, tai Janneksihan minua kutsutaan.”

Osmo vie pojan ikkunan ääreen. Ulkona on rauhallista ja Kirkkopuisto hehkuu ruskan värejä.

”Rauhoituhan nyt ja kerro, mistä moinen hätä!”

”Olin ongella Vanajaveden rannassa ja onkikaverini kertoi yli kolmekymmentä vuotta sitten tapahtuneesta kaupunkipalosta, joka tuhosi lähes koko kaupungin, mutta kirkko säilyi. Ehkä kuvittelin tai nukahdin ja näin unta tulipalosta. Se tuntui niin todelliselta! Juoksin kirkkoon turvaan.”

Samassa Jannen silmät kirkastuvat, hän katsoo ympärilleen.

”Täällä Pohjolan Pantheonissa voi kuvitella olevansa Roomassa!”

Urkuparvelle kiivennyt kanttori alkaa soittaa kuulaalla oboe-äänikerralla. Janne asettuu kirkonpenkkiin selälleen, silmät kiinni.

Unelman voi lukea tulevan säveltäjämestarin kasvoilta: ”Tuollaista kauneutta tahdon itsekin luoda elämässäni”.

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Hämeen liitto
Regional Council of Häme

HAMK
HÄMEEN AMMATTIKORKEAKOULU
HÄME UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Ahola-Valo museo: Terveysdeksi!

”Onneksi olkoon, olet voittanut lasillisen Ahola-Valon terveysjuomaa!”

Aatos on ihmeissään: ”Miksi?”

”Olet niin pitkään ja syventyneenä tarkastellut tuota taulua. Se on minunkin mielitauluni. Annan jokaiselle, joka siihen keskittyy, terveysjuoman”, toteaa galleristi hymyillen.

”Sinulla täytyy olla kaunis sielu!”

Aatos on Hämeenlinnan Verkatehtaalla pienessä taidekehystämössä.

”Täältäkö minä löydän oman sieluni?”

Taulu on Aleksanteri Ahola-Valon kuvitustyö Katri Valan runoon *Tee minut kaltaiseksi maa, alituisesti uudistuvaksi, alituisesti uutta luovaksi*. Runo ja taulu on luovuuden ylistyslaulu.

Aatos miettii omaa elämäänsä ja Ahola-Valoa. Hän muistaa Ahola-Valon tunnuslauseen: *Meidän tulee luoda terveyttä ja terveyden kautta kauneutta ja meidän tulee luoda elämää, joka on itsessään taidetta*.

Aatos vaipuu mietteisiinsä.

”Kyllä. Terveys, taide ja elämä ovat yhtä. Kaikella on suuntansa. Taiteen tehtävä on näyttää suuntaa.”

Aatos nostaa voittamansa terveysjuoman huulilleen

”Terveysdeksi! Tämä on hyvää. Tätä pitää saada lisää!”

Kuusenpihka Avux: Luonnosta viisautta

Metsässä kulkee poika koiransa kanssa. Poika pohtii mistä löytäisivät apua kylää vaivanneeseen keripukkiin. Kuljettuaan he törmäävät juomaa keittävään vaeltajaan. Juoman avulla voi matkustaa ajassa ja menneisyydestä voi löytyä ratkaisu.

Poika ja koira maistavat juomaa. Äkkiä he huomaavat siirtyneensä paikkaan, jossa näkyy pirttejä ja hevuskärryjä. He näkevät miehen rapsuttamassa jotain puun pinnasta.

”Mikä vuosi nyt on?” Poika kysyy mieheltä.

”Nyt on vuosi 1821 ja olemme Hämeenlinnassa”, mies vastaa ihmetellen.

Mies kertoo olevansa keräämässä pihkaa ja opiskelevansa apteekkariksi Hämeenlinnan torin apteekissa.

”Autatko meitä, kun kyläämme riivaa keripukki”, kysyy poika.

Mies neuvoo keräämään yrttejä ja pihkaa, keittämään niistä uutetta ja juottamaan sitä kaikille kyläläisille.

Poika kiittää miestä ja juo vaeltajan antaman taikajuoman. Samassa he ovat palanneet menneestä ajasta ja keräävät miehen neuvomia aineita.

Poika tarkastaa löytämänsä yrtit Flora Fennica kirjasta ja havahtuu, että mies metsässähän oli Elias Lönnrot.

Museo Militaria: Elämää Linnankasarmilla

Kasarmialue Hämeen linnan vieressä oli kuin oma pieni kaupunkinsa, jossa perheet elivät arkeaan.

Syyspimeillä lapset tutkivat myös paikkoja, joihin ei ollut luvallista mennä. Erään lukitun rakennuksen yliset olisivat tutkimisen arvoinen paikka.

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Hämeen liitto
Regional Council of Häme

HAMK
HÄMEEN AMMATTIKORKEAKOULU
HÄME UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Irtonainen lauta löytyi ja yksi lapsista kiipesi sisään. Taskulampun valossa kiilteli jotain: säilyketölkkejä. Niiden alla oli paperi, jossa oli outoa kirjoitusta. Äkkiä muutama purkki mukaan, paperi taskuun ja hiljaa ulos. Tölkit olivat hyvä saalis. Sodanaikaiset säilykehedelmät olivat herkullisia. Paperin lapsi talletti päiväkirjansa väliin.

70 vuotta myöhemmin vanha mies palasi lapsuutensa maisemiin. Sotilaita alueella ei enää ollut. Iso tiilirakennus oli kunnostettu museokäyttöön. Ulkona oli tykkejä ja pioneerikalustoa. Museossa olevia salauslaitteita tutkiessaan mies muisti lapsuutensa paperilapun. Olisikohan se salakirjoitettu viesti aikanaan avautunut näiden avulla? Luultavasti. Mies käveli hymyillen kasarmialueen kentän poikki kohti autoaan.

Museo Skogster: Kaupungin muisti

Joskus ajatellaan, että taloilla tai esineillä on muisti.

Skogsterin liiketalo kirkon kulmalla on ainakin nähnyt kaiken merkittävän kaupungissa tapahtuneen viimeisen reilun sadan vuoden ajalla. Hauska ajatella, että siellä toimii nyt ihan oikeastikin kaupungin muisti eli kaupungin ja maakunnan oma museo.

Museon kokoelmat ovat yhtä vanhoja kuin talokin, eli reilut sata vuotta. Museon esineiden muisti ulottuu kuitenkin kauemmas. Vanhimmat niistä ovat nähneet kaupungin alkuperäisellä paikallaan vanhan linnan vieressä, Ruotsin ja Venäjän vallan, pari suurta tulipaloa ja suurten nälkävuosien hädän.

Jotkin muistot ovat yksityisempiä kertoen syntymästä ja kuolemasta, juhlista ja arjesta. Kaikkea ei voi nähdä ja muistaa kerralla, eikä museonkaan muistibiteistä näytteillä ole kerrallaan kuin murto-osa. Mitähän ihmettä siellä nyt esitellään?

Wetterhoff: Otteita Fredrikan kuvitteellisesta päiväkirjasta vuosina 1884 ja 1885

Keväällä 1884

Vihdoin kotona! Täällä Hämeenlinnassa on jo melkein kesä! Matka kotiin sujui miellyttävästi, tulihan rakas ystäväni Lucina Hagman minua tervehtimään Tukholmaan ja yhdessä matkasimme kotiin.

Vuonna 1885 helmikuu

Olen ilokseni päässyt hyödyntämään Tukholmassa saamiani oppeja ja opettamaan niitä Lyceekartanon oppilaille! Minulla on monia hienoja oppilaita. Eräskin Sibeliuksen Janne on kyllä hyvin lahjakas musiikillisesti, mutta toivoisin hänen perehtyvän ranskan kielen opiskeluun hiukan enemmän.

Päätin kirjoittaa Hämeen Sanomiin artikkelin, jossa ehdotan, että perustaisimme koulun, jossa opetamme nuoria naisia työhön ja ohjaamme heitä siveelliseen elämään. Tarkoitushan olisi että voisimme tarjota näille nuorille naisille ammatin, jota harjoittaessaan he eivät lankea kiusauksiin, vaan saavat itselleen elannon. Käsityötaito ja ompelutaito auttavat heitä seisomaan olmilla jaloillaan.

23.3.1885

No niin, tänään se on nyt julkistettu: Olemme yhdessä muutamien ystäväieni kanssa ilmoittaneet Hämeen Sanomissa perustavamme käsityökoulun! Jumala meitä tässä siunatkoon!

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Hämeen liitto
Regional Council of Häme

HAMK
HÄMEEN AMMATTIKORKEAKOULU
HÄME UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Päätarina jatkuu:

”Luojan kiitos!” Huokaa Elli Palanderin äiti, Ottilia-rouva.

Ellin kuume on vihdoinkin laskenut. Hän katselee äitiään hämmentyneenä ja miettii, miksi on peiton alla vuoteessaan, vaikka ulkona paistaa aurinko.

”Äiti, anteeksi se sormus. En löytänyt sitä.”

”Se on kädessäsi, kultaseni. Hourit siitä ja rauhoituit vasta, kun laitoin sen sormeesi.”

Elli katsoo kättään, siinä on sormus.

”Minä kävin kaukana. Tapasin Elias Lönnrotinkin ja näin, miltä kaupunki näyttää joskus tulevaisuudessa. Näin, miten meitä muistellaan ja millainen on Janne joskus pienenä ollut ja mitä tapahtuu meidän pakarituvassa sitten, kun aikaa on kulunut tarpeeksi.

”Sinä hourit monta päivää kovassa kuumeessa. Älä ajattele niitä enää, veljet ja isäkin haluavat nähdä sinut. Olemme niin onnellisia, että paranet. Enää en päästä sinua kaupungille niin vähissä vaatteissa, olimme niin peloissamme. Janne on kysellyt vointiasi, samoin nuori mies, apteekkariksi opiskeleva Kaarlo Wegelius, tunnetko sinä hänet?”

”Hän oli isän nimipäivillä apteekkarin kanssa, etkö muista. Itse sanoit, että hän olisi hyvä sulhanen minulle.”